

En betrængt Barber.

Af A. Sørensen.

Blandt den ædle Lægekunsts Udøvere fandtes i det 18. Aarhundredes Begyndelse i Varde en Badskær og Kirurg Johan Møller. Hvorfra han kom er ikke ganske klart, men han var sandsynligvis Tysker som de fleste af Datidens Badskærer, hvis Løbebane som Regel begyndte i Hæren, hvorfra de saa med en kgl. Bevilling kunde slaa sig ned som Badskær eller Barber. Det var just ikke nogen attraaværdig Stilling, thi selv om Kong Hans, da han 1501 oprettede et »Barbeeramt«¹⁾ i København for 6 Mestre, havde hævet dem op fra den tildels vanærende Stilling, de befandt sig i, noget i Klasse med Skarprettere og lignende »uærlige« Folk, havde de gode Herrer nok at kæmpe imod. Med Befolkningens Tillid var det saa som saa, hvilket sikkert ikke var uden Forbindelse med deres alt andet end straalende Evner, selv om det dog hjalp noget, da det ^{29/4} 1684²⁾ bestemtes, at det ikke maatte tillades nogen at nedsætte sig som Badskær, uden at han først af det medicinske Fakultet og nogle Mestre i København var examineret og befunden dygtig. Der kunde findes enkelte hæderlige Eksemplarer af Racen, som Christian van der Werf, der nedsatte sig som Oculist, Sten- og Brokskærer i

1) Mansa: Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark, S. 171.

2) a. St. 519.

Vejle, og om hvem det 1686 fortælles, at han under $\frac{3}{4}$ Aars Ophold i Aarhus med lykkeligt Udfald havde opereret 7 Børn for Brok, 2 for Hareskaar, borttaget flere Svulster og navnlig en Kræftskade i Undermundten hos en ældre Mand, saa man forbauses ikke over, at han i samme Forbindelse kaldes »den ærbare, meget vise og kundskabsrige Mand«³⁾.

En saa kyndig Person har vor Mand dog næppe været. Gennem de mange Retssager, han fører, faar man et lille Indblik i hans Kvalifikationer, og hans Vanskeligheder var saa mange og store, at man næsten fristes til at tro, at Varde Købstads Tingbog 1709–20, hvori de her nævnte Retssager findes, kun har været ført for hans Skyld. Det, det særlig kneb med, var at faa de surt fortjente Honorarer indkasserede, holde emsige Kolleger borte fra Virkeomraadet og holde fæle Kvaksalvere i Ave samt at klare Frisag, naar man tvivlede paa hans Evner.

11. November 1709 ser han sig nødsaget til at stævne Fru Ingeborg Marie Wognsen, salig Ritmester Permoses, for 30 Rd., der udgør Restbetaling for Behandling af et daarligt Ben. Fruen har ikke været ganske tilfreds med Kuren, idet hun hævder, at hun har været Genstand for »inhonnet Behandling«, og har stadig maattet øse Penge ud til ham, hvortil han svarer, at hun ikke har rettet sig efter hans Anvisninger, men har svælgelget i »rørige og skadelige Spiser«, ligesom hun har deltaget i Julelege og Gilder med Dans og andet mere, som det syge Ben ikke kunde taale, og tillige beklager han sig over de store Udgifter, han har haft til Vask af Klæder, der ødelagdes under Kuren, samt til Hjælp til Opvartning. Efter en besværlig Procedure med mange skriftlige Indlæg pro et contra, faar han endelig 13. Januar 1710 Dom over

³⁾ a. St. 521.

hende, og han kan nu indkassere sine surt fortjente 30 Rd. (Tgb. Bl. 35—49).

1717 ser han sig truet af Broksnider Jep Jepsen i Vilslev, der har fordristet sig til at skære Christen Dyhrs og Christen Nybroes Børn for Brok, og 27. September stævnes den formastelige til Varde Byting, men da han udebliver, beder Møller Retten lade tvende Mænd »fornemme« til Christen Nybroes, om Jep Jepsen er der endnu, og dersom han er taget bort, da faa at vide, naar han kommer igen. Retten lader saa Jens Villumsen og Hans Nielsen gaa til Christen Nybroe, hvor de erfarer, at Brokskæren var rejst afvigte Lørdag, men vilde komme igen om 2 à 3 Uger, da der skulde komme et Barn fra Bork og et fra Aal, som han havde bestilt Logi til: Herefter maatte Sagen opsættes til 11. Oktober, paa hvilken Dag de stridende Parter fremlægger skriftlige Indlæg. Møller kører frem med sin Beskikkelse til Badskeer og Kirurg i Varde, dateret 24. Juli 1716, samt Attest fra det medicinske Fakultet og nogle af de ældste Medlemmer af Bartskeerlavet i København, og for yderligere at bevise sine Kvalifikationer fremlægger han følgende fire Attester (Tgb. Bl. 291—92):

»Underskrefne Jes Hansen udi Lygom Kloster Amt bekiender herved at Mester Johan Møller Balberer udi Warde haver for nogle Aar siden, paa min Venlig Begiering, skaaren et af mine Børn for Brock og dette Vel Curerit, Hvorfor Velbem Johan Møller haver Mig Velfornøyet og Tacker hannem Got udi alle maader, Hvilcket hannem herved til Bevis efter Begiering Meddeles, Datum Lygom d. 1ste Oct. Ao. 1717. Jes Hansen. Egen haand.

Samme Attest som for er melt Kand Jeg Underskrefne Peder Andersen her sammesteds udi Sogn give Mester Johan Møller Som iligemaade har skaaren et

Mit Barn for Brock og Cureret det igien Saa Jeg tacker hannem Got. P. A. S.

Og som Velbem Mester Johan Møller har Været lige saa Løckelig udi Brocksniden Ved mit Barn, Saa underschriver jeg og foremeldte schrefne Attest. Ut Supra, Mattis Pedersen Eg. h.

Ligeledes tilstaar Jeg Underskrefne Hans Simensen, boendes i Havervad, ovenschrefne Attest: Saa som Mester Møller Barberer i Warde og for Nogle Aar siden Meget Løchelighaver skaaren It Mit Barn for Brock her udi Brøns Sogn og Cureret det igien Saa berømeligh, Saa Jeg tacker hannem got i alle Maader, det til Bekræftelse under Min Egen Haand. Datum Brøns d. 2den 8br 1717 Hans Simensen egen Haand.«

Efter Fremlæggelse af disse straalende Anbefalinger spørger han Jep Jepsen, om han havde »Sær-Privilegier«, hvortil undvigende svaredes, at han ikke havde dem hos sig, men hvem som havde ham fornøden som Broksnider, som var hans Profession, tjente han gerne, men vilde dog samtidig gerne se, om der i Møllers Bevilling stod »Brokskærer«, da der var stor Forskel paa en saadan og en Barber.

Omsvøb hjalp imidlertid ikke; idet Dommeren henviser til kgl. Befaling af ^{27/7} 1706 til Stiftamtmanden i Ribe, der forbyder Barberer i dette Stift paa Landet at lade sig bruge som Barber uden Godkendelse, og da Jep Jepsen end ikke har kgl. Bevilling, men kun paastaar den store Forskel mellem en Barber og en Brokskærer, maa han bøde 4 Rd. til Varde Hospital og 16 Rd. til Møller (Tgb. Bl. 300).

Det var nu ikke blot af udenbys boende, han krænkedes i sin lovlige Næring, thi 11. Oktober 1717 stævner han Kirsten Johansdatter i Varde, salig Gregers Feldbereders, for at have foretaget Aareladninger »ham til største Præjudice«, men han faar dog ikke

noget ud af det, da hun har foretaget Behandlingerne gratis (Tgb. Bl. 293b).

Møllers næste haarde Prøvelse indtraf 13. Juni 1718, da Major Redder stævner ham for utilbørlig Behandling af en Rytter, han har skullet behandle for Franzosen, men da Soldaten under Kuren har hengivet sig til letfærdige Kvinder, har Møller ikke set sig i Stand til at helbrede ham, hvorfor han nu stævnes til Tilbagebetaling af en Del af Honoraret; men da Sagen ikke er særlig proper, skal den her forbigaa.

Der gaar nu ikke længere Tid end til 12. April 1719, da han drager til Felts mod Maren Jensdatter og hendes Svoger, Christen Mouritsen i Tange, angaaende saavel indvortes som udvortes Medikamenter, de skal have leveret Jens Top og Hustru, Appelone Nielsdatter, i Varde til Brug mod Franzosen, ligeledes for Salve og Smørelse, som de skal have leveret Christen Nielsen i Firehøje i Torstrup Sogn (Tgb. Bl. 380).

I Retten fremlagdes et skriftligt Indlæg fra Hans Hansen og Søren Pedersen i Varde, der havde været i Jens Tops Hus for at se, om han led af Franzosen. Da de kom, laa Jens Top i Sengen og saa meget ilde ud. Da de havde fremført deres Ærinde, slog han Sengetøjet til Side, saa de kunde undersøge ham paa Kroppen, men de fandt dog ikke Spor af Tegn paa, at han led af omtalte Sygdom, men han saa slem ud paa Kroppen af Salve, var ophovnet i Ansigtet og hudløs paa Læberne og Gummerne, og hans Tale var meget besværlig. Jens Top forklarede dem, at det, han havde smurt sig med, havde han faaet fra Maren Jensdatter ved hendes Svoger, Christen Mouritsen, i Tange, og tilføjede, at han nu var i god Bedring, siden Mester Johan var kommen til ham, og han havde endda været langt værre at forstaa forhen. Smørelsen tillige med Pulveret havde han faaet, efter at Maren Jens-

datter 14 Dage før næstafvigte Jul, da Jens Top var i Tange med et Par Sko, som Maren Jensdatter bekom, indbildte ham, at hans »Tunghed«, som han for hende beklagede sig over, var af Franzosen, men han fik dog intet af hende, men 4 eller 5 Dage senere kom Christen Mouritsen her i hans Hus i Varde og gav ham Pulver og Smørelse til at bruge mod førnævnte Sygdom. Smørelsen var saa meget som 2 Skefulde og var forbrugt inden Jul, men Pulveret turde han ikke bruge, da han befrygtede, det var for stærkt. Han lod nu sin Kone gaa til Tange 2. Juledag for at tilkendegive Maren Jensdatter, at han af Smørelsen havde faaet ondt i sit ene Knæ, hvortil Maren svarede, at han ikke fik det bedre i sit Knæ, før han tog Pulveret i Smør; dertil svarede Jens Tops Kone, at han endnu havde det forrige Pulver. Maren svarede nu, at hun selv vilde fly hende et Pulver, som hendes Mand skulde tage, hvilket hun straks gjorde, og gav hende tillige et Tinbæger med grøn Salve, som han skulde smøre sig med. Jens Top forklarede endvidere, at Fulheden paa Kroppen og Hudløsheden paa Læberne og Tændernes Løsnen i Munden var ham tilføjet af Maren Jensdatters Smørelse, og hvis han havde taget Pulveret, havde han været død nu. Han sendte saa sin Kone til Tange igen den 13. Januar for at berette om hans elendige Tilstand; men Maren Jensdatter svarede blot, at han havde faaet Smørelse nok, og hun kunde ikke hjælpe ham, fordi hans Mund skulde renses med Vand og Salt, hvorefter Jens Top i sin store Nød og Livsfare skikkede Bud efter Mester Johan, som straks kom til ham og fandt ham i største Livsfare, og dersom han ikke var kommen til og, næst Gud, hjulpet ham, havde han ikke kunnet tale, saa nogen kunde forstaa ham, eller fortære Drik og noget, som han kunde opholde Livet

med, ellers havde han været død nu, saasom Maren Jensdatter i hans største Elendighed havde forladt ham, endog hun havde bekommet 2 Rdl. i Penge og et Par Børnesko.

Dernæst fremlagdes et Indlæg fra Peder Bennich og Byrre Andersen i Varde, der havde været hos Christen Nielsen i Firehøje for at spørge, hvorledes hans Ben var brækket, og hvem der havde forbundet det og givet ham Plaster og Salve dertil. Christen Nielsen havde da forklaret, at Ulykken skete ved, at han blev overkørt af Peder Pedersen Bonde, da denne kørte fra Torstrup Kirke, og han blev straks af Peder Bonde kørt til Maren Jensdatter for at blive forbundet, hvad hun ogsaa gjorde og gav ham tillige noget Salve i et Stykke Papir og noget i en Krukke til at smøre sig med. Da Mester Johan saa Benet, var det krumt, og paa Undersiden var et stort aabent Hul, hvoraf flød Materie, ligesom Skinnebenet stak ud; Møller forbandt atter Benet og tilbød Christen Nielsen, at hvis han vilde komme til Varde, vilde han gøre alt for at helbrede Benet, men ganske kort Tid efter døde Christen Nielsen.

Paa indstævnede Maren Jensdatters Vegne mødte hendes Lavværge, Christen Pedersen, og fremlagde hendes skriftlige Indlæg, hvori hun beklager sig over, at Møller jager hende fra den ene Ret til den anden og nu beskylder hende for Kvaksalveri. Hvad Jens Tops og Hustrus Svaghed angaar, da kunde de have holdt sig hendes Forskrifter efterrettelige, saa havde de forlængst været restituerede, saa de ikke havde haft nødig at bruge Krykker eller for hendes gode Villies Skyld gøre hende Fortræd, men hans vedblivende Franzosen kan han tilskrive sig selv. Sluttelig befaler hun sig til den almægtige Guds Beskærmelse.

Herefter begærede Johan Møller Tingsvidne udstedt,

og om denne Sag høres der ikke mere ved Bytinget; men Møller lader dog samtidig fremlægge kgl. Brev af 11. September 1718, der lader ham være eneraadende i Varde Købstad samt Skads, Vester, Øster og Nørre Herreder, indenfor hvilket Omraade ingen andre maa agere Badskær eller Brokskærer (Tgb. Bl. 405b).

Johan Møller gaar straks over til næste Sag, idet han 7. August 1719 stævner Birgitte Gregersdatter til Betaling af Honorar for hendes Barns Behandling for Brok samt for Beskyldninger, hun har rettet mod ham, idet hun, tvivlende paa hans Evner, har fortalt rundt om i Byen, at Barnet ikke var helbredet (Tgb. Bl. 390b).

Peder Bennich optræder atter som Vaabendrager for Mester Johan og bevidner, at han var nærværende, da Birthes Søn, Gregers Madsen, blev skaaret for Brok, og Drengen blev straks forbundet, som han havde set Mester Peder i Holstebro gøre det. Christen Dyhre havde ligeledes overværet Operationen og kunde bevidne, at Barnet blev forbundet, ligesom da Jep Jepsen i Vilslev skar hans eget Barn for Brok. Maren Debbels forklarede, at da Mester Johan havde skaaret Barnet, var det helt i alle Maader, saavidt hun omkring Jul kunde skønne; men i Fasten fornåm Vidnet paa Barnet en Klump i Lysken. Herefter opsattes Sagen til 4. September, og da møder Johan Gregersen paa sin Søsters Vegne og fremlægger Stiftamtmandens Brev om, at hun maa lade Barnet undersøge af »Doktoren« og Feltskæren i Ribe, og samtidig fremlægges en aldeles intetsigende Erklæring fra disse tvende Herrer, der meget forsigtigt udtaler, at de ikke kan afgøre, om Møller har gjort sit Arbejde godt eller daarligt, men konstaterer blot, at Barnet nu har en ny Brok.

30. Oktober falder Dommen, der godkender Mester Johans Operation og iøvrigt meddeler, at Birgitte Grengersdatters Bagtalelser ikke skal komme Møller til Skade paa hans gode Navn og Rygte (Tgb. Bl. 407).

Med disse Sager ophører Mester Johans Trængsler næppe; men der er ingen Grund til at følge Resten af hans Processer, da de sikkert i al Væsentlighed vil ligne de her fremdragne, der giver et lille Indblik i, hvilket Resultat det i Datiden gav at rende til »Kloge Koner« fremfor at søge de professionelle Badskeer, der, selv om de ikke alle var »ærbare, meget vise og kundskabsrige Mænd«, dog havde mere Begreb om Tingene end Maren Jensdatter i Tange, der nok ikke nøjedes med at faa Christen Nielsens Død paa Samvittigheden.
